

De dødes rige. Med i døden havde skeletterne deres fineste ting. I en af gravene blev fundet omkring 500 perler. Man fandt også et guldstykke i munden på et af kranierne. Den døde havde fået det med, så hun kunne betale færgemanden Charon og komme sikkert over floden til de dødes rige. Foto:

Museumskoncernen Romu

Skeletterne under sovebyen er vækket af deres tusindårssøvn

I al hemmelighed har arkæologer udgravet 92 grave i Vindinge øst for Roskilde. I halvdelen af de 1.700-1.800 år gamle grave var der skeletter, og de var fulde af kostbare gravgaver såsom glas, guldringe, farverige perler og dragtspænder i bronze og sølv. Af frygt for at gravrøvere ville dukke op og plyndre løs om natten, har arkæologerne holdt opdagelsen hemmelig. Indtil nu.

På afstand ligner det en almindelig hvid presenning, som ligger fladt på den mørke jord og holdes på plads af nogle sten. Man ville gå lige forbi, hvis ikke man vidste bedre. Men letter man forsigtigt på presenningen i den ene side, viser det sig, at den skjuler et hul i jorden, og krabber man indenfor på hug, ser man det:

Først den hvide tandrække. Så rækken af ribben. Kraniet. Resterne af et menneske. For hullet i jorden er en grav, og i graven er et skelet: et menneske, der med sine smukkeste ting, er lagt i en båd, en udhulet træstamme, for 1.700-1.800 år siden.

Det er den sidste uge i september. Graven er kommet til syne i løbet af de seneste dage, hvor arkæolog og knoglespecialist Kirsti Pedersen har arbejdet sig ned i jorden for at blotlægge det sidste af de næsten 100 skeletter, der siden oktober sidste år er dukket op ved den lille landsby Vindinge øst for Roskilde.

»Jeg kan se, at det er en relativt ung person«, siger Kirsti Pedersen og peger på et sted bagerst i kæben.

»For visdomstænderne er ikke brudt igennem endnu, som de ellers plejer at gøre i 25-års alderen«.

Så peger arkæologen på noget, som ligger ved siden af kæben.

»Det er et bronzesmykke til at holde dragten på plads, som har siddet ved kravebenet«, siger hun. »Og her er en perle«.

Om dette menneske var en ung kvinde eller ung mand, kan Kirsti Pedersen endnu ikke fastslå, da jorden, der skjuler hofterne, kun langsomt kan løftes bort.

»Når jeg ligger her og graver, kan jeg ikke lade være med at tænke på, hvad det var for et menneske, jeg er ansigt til ansigt med. Personen døde ung og blev begravet i sit stiveste puds. Hvordan var dette menneskes liv? Og fik det levet det liv, det ønskede?«.

Vi er kommet kørende til den lille by og har fået at vide, at vi skal spejde efter den lokale autoservice for så at dreje til højre ved et stort træ. En lille grusvej har ledt os videre til et højdedrag, hvor der indtil for nylig lå en campingplads og en stor mark, som landmanden turede rundt på med sin traktor. Lige her skal snart opføres et stort antal rækkehuse, og det er derfor, at arkæologerne fra Roskilde Museum (Romu) blev hidkaldt tilbage i oktober sidste år for at lave en rutinemæssig undersøgelse af jorden. Med en gravko lavede de 49 søgegrøfter på det 17 hektar store område og forventede ikke det store.

»Jeg har været her i 15 år, og finder vi en grav, vil den typisk indeholde et enkelt most skelet, som er blevet hevet halvt op med ploven. Pludselig stod vi med en arkæologisk skattekasse; vi fandt et meget stort og velbevaret begravelseskompleks med et stort antal grave. Det var rent ud sagt en lille smule skørt«, siger overinspektør og arkæolog Ole Kastholm.

»Alt dette har simpelthen ligget under sovebyen og ventet«.

Alene i løbet af forundersøgelsen fandt arkæologerne tegn på, at der var 20 grave, og siden væltede det frem med skeletter, så det samlede antal nåede op på 92. Her, hvor vi står, i Vindinge Vest er fundet 77, mens der i en mindre udgravning nogle hundred meter væk, ved det, som hedder Lundbjerggård, er fundet yderligere 15 grave. Samtidig har arkæologerne også fundet velbevarede bopladser.

Gravene er dateret til yngre romersk jernalder (200-400 e.Kr.) og indeholder kostbart gravgods såsom skinnende guldringe, farverige perler i rav, glas og guld, spænder, hårnåle og andre smykker såsom dragtspænder i bronze og sølv. I de 14 grave, som viste sig at indeholde særlig mange gravgaver, fandt arkæologerne blandt andet et meget sjældent grønt glas, som sandsynligvis stammer fra Sortehavet.

»Og i en enkelt grav fandt vi hele 500 perler. Vi havde jo lyst til at råbe det ud over hele byen og fortælle det til alle og enhver, men vi var nødt til at holde det hemmeligt«, siger arkæolog og daglig leder af

udgravningen Nadja Mortensen, mens vi bevæger os mod højdedragets højeste punkt, hvor vi kigger ned i endnu en grav, der indeholder et skelet, perler og fire lerkrukker.

En del nysgerrige borgere og hundeluftere kom jævnligt forbi udgravningen, forklarer Nadja Mortensen. De spurgte ofte:

»Nå, finder I noget?«.

Nadja Mortensen svarede så med en hvid løgn:

»Joh ... vi har da fundet nogle huse«.

Hun forklarer:

»Når folk hører, at der er fundet grave, og i særdeleshed romertidsgrave, der ofte er rige på gravgods, ved vi desværre, at det vil tiltrække folk med lange fingre«.

»De kan endda finde på at stjæle kranierne, hvis der er skeletter«, tilføjer Ole Kastholm.

Når denne artikel lander i avisen, vil indholdet af de sidste grave netop være kørt til museet. Det har været en betingelse for at få adgang til udgravningen, at publiceringen blev timet ud fra hensynet til gravfundene.

To enorme gule og orange gravemaskiner holder allerede afventende i udkanten af udgravningen klar til at gasse op og gå i gang med deres to meter brede skovle.

Magtcentrum i sovebyen

Fundet af jernaldergravene i Vindinge er egentlig ikke et chok. Dem er man stødt på før. Men arkæologerne regnede ikke med, at der var flere. Siden begyndelsen af 1970'erne har arkæologer fundet grave fra yngre romersk jernalder nord for Vindinge, ved det, som hedder Stålmossegård, og hver gang man foretog udgravninger, kunne arkæologerne tilføje flere grave på listen, således at man i 2013 nåede op på cirka 130 grave i netop den del af landsbyen. Men det, som kendetegnede de tidligere fund, var, at de var fattigere på gravgaver i sammenligning med flere af de nye fund, og at skeletterne ofte var gået til i den sandede jord.

Det stik modsatte er tilfældet her på højdedraget, hvor skeletterne og gravgaverne er overraskende velbevarede:

»Det er mig bekendt et unikt materiale for Sjælland«, siger Ole Kastholm.

Når man lægger de gamle og de nye gravfund sammen, er der fundet over 200 i den lille by. Det i sig selv ændrer på billedet af, hvad dette sted mellem Køge Bugt og Roskilde Fjord var.

»Det afspejler en ekstrem menneskelig aktivitet her i en relativt kort periode, og det fortæller, at Vindinge var et magtcentrum i romersk jernalder«, siger Ole Kastholm.

De rester af huse, der er fundet, viser spor efter ildsteder, gulve, brolægninger, og tilsammen peger det på, at Vindinge har været et sted, hvor det gav stor mening at tilbringe sit liv.

»Det må have været et stort sted med en stor koncentration af mennesker – også vigtige mennesker«, siger Ole Kastholm.

Fundet kan være med til at give os en stærkere fornemmelse af fortidens mennesker.

»Det er den forbindelse, som er enormt spændende. Pludselig ser man skeletterne som de mennesker, de har været, og man forestiller sig de efterladte, der har stået omkring graven, og som har haft den samme sorg, som vi har, når vi mister«, siger Ole Kastholm.

Kvinde uden ben

Under udgravningen af de knap 100 grave er arkæologerne stødt på indtil flere specielle opdagelser. I en af gravene lå et kvindeskelet, hvor det umiddelbart så ud, som om der manglede noget, fortæller Nadja Mortensen.

»Vores kollega, der var i gang med at grave, undrede sig, fordi hun ikke kunne se kvindens underben. Hvor var resten af skelettet? Men så fandt vi ud af, at der faktisk var et helt skelet i graven. Kvinden lå bare oven på sine ben i fosterstilling på maven«, siger Nadja Mortensen og holder et foto frem:

»Hofte er her, og fødderne stikker ud her. Lårbenene ligger inde under hendes krop«.

Hvad forklaringen er, kan arkæologerne endnu kun gætte på.

»Vi kunne godt tænke os at kigge mere på hendes skelet for at se, om der er deformiteter. Vi kan allerede se, at kvinden har lidt af paradentose, og at hun har haft tandproblemer i levende live«, siger Nadja Mortensen og trækker et andet foto frem.

»Denne grav er også interessant, fordi kvinden er væltet rundt og ligger udstrakt med ryggen opad«.

Når man tidligere er stødt på såkaldte mavebegravelser, har man sat prædikatet afvigergrav på, som om der var noget galt med dem, forklarer Ole Kastholm.

»Man troede, at der var tale om *outcasts*, som godt nok havde fået en plads på gravpladsen, men som der var noget galt med. Men efterhånden som vi finder flere og flere mavebegravelser, kan det ikke kaldes ualmindeligt, og så går vores tidligere tolkninger hen og smuldrer«.

Arkæologerne har også fundet flere grave, hvor den døde er lagt under en stensamling. Vi kigger på nogle enorme sten, hvorunder et kvindeskelet ligger.

»Hun ligner bestemt en, som man ikke ønskede skulle dukke op igen til sit eget gravøl. Man har måske troet, at der kunne ske noget, hvis hun fik mulighed for at kravle op af graven. Man kan have forsøgt at undgå gengangeri, eller måske har hun forbrudt sig mod noget i samfundet, og det her er straffen«, siger Ole Kastholm og tilføjer:

»Men det er gisninger. Vi skal nu forsøge at kvalificere de opdagelser, vi sidder med, kigge på fænomenernes udbredelse og se, hvilke mønstre der viser sig. Vi har et enormt analysearbejde foran os«.

Her på gravpladsen tyder det på, at det hovedsagelig er kvinder, der ligger begravet, mens der kun er fundet enkelte mandeskeletter. Det viser i hvert fald de foreløbige kønsbestemmelser, som lavet ved at kigge på typen af gravgaver og skeletternes kranier og hofter. For at kunne være mere sikre, er arkæologerne nødt til at få foretaget en biologisk analyse af skelettet og en kønsbestemmelse ved hjælp af dna-analyse, fortæller Ole Kastholm.

»Vores tolkninger af, om det er en mand eller kvinde, der ligger i en grav, har traditionelt baseret sig på typen af gravgaver, der lå i graven. Populært sagt: Var det en synål, måtte det være en kvinde. Var det et sværd, måtte det være en mand. Men det har vist sig ikke altid at passe. Tolkningen er langt hen ad vejen et resultat af, at arkæologien blev skabt som videnskab under indflydelse af 1800-tallets borgerlige kønsnormer«.

Skeletterne på museet

Kraniet står på bordet. Handskeklædte hænder placerer et lille stykke guld ved siden af. Vi befinder os nu på museets konservatorværksted, som skeletter og gravgods er bragt til. På bordet ligger også guldringe, farverige perler, og såkaldte fibler til at holde dragten på plads.

Det lille guldstykke blev fundet inde i munden på kraniet. Det kom til syne, da en arkæolog med speciale i knogler skilte kraniet ad for at undersøge det.

»Det er en nordisk variant af en skik, der stammer tilbage fra det antikke Grækenland. Man har et betalingsmiddel i munden til færgemanden Charon, der bringer de døde sjæle over dødsfloden Styx«, fortæller Ole Kastholm.

De mange skeletter befinder sig nu i kasser her midt i Roskilde, forklarer han.

»Det er ikke for at gemme dem af vejen. Vi behandler dem som forskningsmateriale for jo flere nuancer, vi kan skabe om oldtiden, jo mere kan vi berige vores nutid«.

Skeletterne bliver således ikke genbegravet, som det ellers er normal praksis, når man graver på bykirkegårde og finder skeletter.

»Nej, vi kan have vores hedenske skeletter i fred. Af årsager, der ikke er helt rationelle, forholder man sig ikke til, om man skal genbegrave skeletter, når der er tale om hedenske førkristne grave, men kun, når det er kristne grave. Det kan virke paradoksalt, når man ser, hvordan man på kristne middelalderkirkegårde har begravet de døde oven på hinanden, uden hensyn til at man rask væk har ramt ned i tidligere grave, fordi det bare har handlet om, at få de døde ned i indviet jord. Man har sagt: Væk med de fødder, der er i vejen. Og derfor ligger skeletterne ofte filtret ind i hinanden«, siger Ole Kastholm.

Sådan er det ikke i Vindinge. Tværtimod er gravene fint placeret i forhold til hinanden. Arkæolog Nadja Mortensen viser på et kort, hvordan gravene breder sig over et areal på 5.000 kvadratmeter og ligger som perler på en snor med kun enkelte overlapninger.

»Det betyder, at gravene har været synlige i overfladen, eller at de døde er blevet begravet nogenlunde samtidig«, siger Nadja Mortensen.

Sådan fik gravene lov til at ligge uforstyrret hen op gennem den germanske jernalder, vikingetiden, højmiddelalderen og hele vejen op til i dag. Men ifølge museumsdirektør Henrik Bo Nielsen er det »et svineheld«, at gravpladsen ikke var blevet ødelagt af landmandens plov, for det var utrolig tæt på at ske.

»En ekstra tur med ploven på en våd dag, og så havde det været væk. De nye beboere i de kommende nybyggede huse ville så have siddet og set Netflix uden at have anet, at kvinden med glasset fra Sortehavet og alle de andre havde ligget lige netop der i 1.800 år«.

»Vi havde måske fundet en guldring og ikke vidst, hvem den hørte til, og så sendt den ind til Nationalmuseet som danefæ«, siger Ole Kastholm.

Her på egnen er det Lejre og Roskilde, der traditionelt set er løbet med den historiske opmærksomhed. Men ifølge museumsdirektør Henrik Bo Nielsen betyder fundet af de mange skeletter fra romersk jernalder, at historien om Vindinge som et tidsligt magtcentrum på Sjælland nu melder sig som rival.

»Man kan ikke sige Roskilde uden at sige middelalder- og kirkehistorie. Nu går Vindinge ind og bliver en konkurrent til alle de historier, vi traditionelt har fortalt om det her sted. Det er faktisk et kæmpe perspektiv, der åbner sig bagud«, siger han.

Roskilde Museum forlod gravpladsen på højdedraget i Vindinge i denne uge. Selve byggemodningen er i gang, og inden 1. december vil området være udstykket i 150 matrikler, og et moderne beboelseskvarter vil spire frem på den gamle gravplads.

camilla.stockmann@pol.dk